

**ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΕΣ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ Γ' ΤΑΞΗΣ
ΗΜΕΡΗΣΙΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ
ΔΕΥΤΕΡΑ 16 ΜΑΪΟΥ 2011
ΕΞΕΤΑΖΟΜΕΝΟ ΜΑΘΗΜΑ: ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ
ΘΕΩΡΗΤΙΚΗΣ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗΣ**

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΘΕΜΑΤΩΝ

Α1. Χαρακτηριστικά της Επτανησιακής Σχολής είναι:

1. η γυναίκα,
2. η πατρίδα,
3. η θρησκεία και
4. η φύση.

Ανάλυση:

1. **Η γυναίκα** είναι νέα κορασιά, την οποία βρίσκουμε και σε άλλα ποιήματα του Διονυσίου Σολωμού {Λάμπρος, ελεύθεροι Πολιορκημένοι}. Το άρωμα της κορασιάς βρίσκεται παντού μέσα στο ποίημα όπως: 2[19.] στ. 7: «Μην είδετε την ομορφιά που την Κοιλάδα αγιάζει», στ. 10: «Σαν πρώτα εγώ την αγαπώ και θα κριθώ μ' αυτήνη», στ. 13, 14: «Έψαλλε την Ανάσταση χαροποιά η φωνή της, / Κι έδειχνεν ανυπομονία για να 'μπει στο κορμί της», στ. 17, 18: «Και τώρα ομπρός την είδαμε· ογλήγορα σαλεύει· όμως κοιτάζει εδώ κι εκεί και κάποιονε γυρεύει».
2. **Η πατρίδα:** Πηγή της έμπνευσης του «Κρητικού» στάθηκαν πραγματικά γεγονότα της επανάστασης στην Κρήτη το 1823 - 1824. Η κατάληψη της Μεσαριάς και των Σφακιών από τους Τούρκους και η φυγή χιλιάδων Χριστιανών με πλοία από τη νότια και δυτική Κρήτη προς τα Κύθηρα, τα Αντικύθηρα και την Πελοπόννησο, και ο αγώνας του ναυαγού Κρητικού πολεμιστή, δηλαδή του Κρητικού λαού να σωθεί, όλα αυτά αποτελούν έναν ύμνο προς την πατρίδα, για τη σωτηρία της οποίας τόσο αγωνιά ο Σολωμός. Αυτά φαίνονται στο 2[19.] στ. 8 - 10: «Μα τες πολλές λαβωματιές που μόφαγαν τα στήθια, / Μα τους συντρόφους πόπεσαν στην Κρήτη πολεμώντας / Μα την ψυχή μ' έκαψε τον κόσμο απαρατώντας».
3. **Η θρησκεία:** Η πατρίδα και η θρησκεία αποτελούν αλληλένδετες έννοιες για το Σολωμό σε όλο το ποίημα κυριαρχεί η έννοια της θρησκείας, που βοηθάει στην εξαύλωση της ύλης και την αποπνευματώση- έτσι η κορασιά με τη Βοήθεια της θρησκείας γίνεται όραμα και φτάνει στον Παράδεισο, που με την ομορφιά της τα κάνει όλα να λάμπουν και να γίνονται όμορφα. Έτσι: στ. 5 - 7: «Λάλησε, Σάλπιγγα! κι εγώ το σάβανο τινάζω / Και σχίζω δρόμο και τς αχνούς αναστημένους κράζω / Μην είδετε την ομορφιά που την κοιλάδα αγιάζει;» (οι υπογραμμισμένες λέξεις αναφέρονται στη δεύτερα παρουσία και την κρίση των ψυχών βλ. σημειώσεις σχολικού βιβλίου 3, 4 και 5). Επίσης: στ. 12: «Στη θύρα της Παράδεισος...», στ. 13: «Έψαλλε την Ανάσταση...», στ. 16: «Το κάπνισμο αργοπορούνε ο κόσμος ο αναμμένος»
4. **Η φύση:** Ο Σολωμός, που είναι επηρεασμένος από την κρητική λογοτεχνία και το δημοτικό τραγούδι, κινείται, γεύεται και πλημμυρίζει από φύση. Ο ουρανός, η γη, η θάλασσα συμμετέχουν πλέρια στην ποίηση του Σολωμού. Έτσι: το αστροπελέκι (στ. 2, 3), το πέλαγος, οι ακρογιαλιές (στ. 5, 6), ο ουρανός (στ. 9), τα λουλούδια (στ. 11), η θάλασσα (3[20.] στ. 2), το περιβόλι (στ. 4), το λαγαρό φεγγάρι (στ. 10), τα αστέρια (4[21.] στ. 1).

Όλα αυτά τα στοιχεία της Φύσης συνθέτουν την ομορφιά, μέσα στην οποία ζει ο ήρωας του ποιητή.

(Η ερώτηση ωστόσο ζητούσε μόνο τρία θέματα και για καθένα ένα παράδειγμα)

B1

α) Σύμφωνα με την Ελένη Τσαντσάνογλου, ένα από τα γνωρίσματα του Σολωμικού έργου είναι ότι ο ποιητής συνθέτει τη φυσική με τη μεταφυσική πραγματικότητα. Αυτό επιβεβαιώνεται από τις παρακάτω υπερβατικές εικόνες ξεπερνώντας την πραγματικότητα που αντιλαμβάνονται οι αισθήσεις (οι σχετικές με τον παράδεισο και την έσχατη κρίση).

- ☛ Το σάλπισμα που ζητείται από τη σάλπιγγα της Δευτέρας Παρουσίας-τα τραγούδια της κόρης στην πόρτα του Παραδείσου. Η συνειρμική ανάμνηση της κόρης προκαλεί ταραχή στην ψυχή του ήρωα, που καλεί τη Σάλπιγγα της Δευτέρας Παρουσίας να ηχήσει την ανάσταση των νεκρών. Με το άνοιγμα της παρένθεσης η ομαλή ροή της ιστορίας σταματά και η αφήγηση γίνεται πρόδρομη (= πρόληψη).
- ☛ τα λουλούδια που κρατάει η κόρη στον Παράδεισο- τα "λουλούδια" παραπέμπουν στην παρθενία. Πρόκειται για επαναλαμβανόμενο μοτίβο στην ποίηση του Σολωμού. Η εικόνα του στ. 12 είναι δυτικότροπη. Είναι αξιοσημείωτο ότι οι στίχοι αυτοί σε συνδυασμό με τους δυο επόμενους (στ. 13 και 14) υποδηλώνουν την ταυτόχρονα πνευματική και ένσαρκτη παρουσία της αναστημένης κορασιάς.

β) Μετά τον τελευταίο όρκο "Μά την ψυχή που μ' έκαψε τόν κόσμο απαράτωντας", όπου ο ποιητής κάνει έναν υπαινιγμό για το θάνατο της αγαπημένης, περνά στο μεταφυσικό επίπεδο, όπου οραματίζεται την έσχατη κρίση και τη συνάντηση και επαγένωση με την αγαπημένη του. Μέσα σ' αυτό το μεταφυσικό παραδεισένιο τοπίο ο ήρωας απευθύνεται σε άλλους αναστημένους ("αχνούς αναστημένους") ή σε αγγέλους και τους ρωτά εάν είδαν την αγαπημένη του. Εκείνοι του απαντούν ότι την είδαν χαρούμενη "για τη μελλοντική ανάσταση της να βρίσκεται στην πόρτα του παραδείσου και να πηγαиноέρχεται ψάχνοντας για τον αγαπημένο της. Η κόρη παρουσιάζεται αγνή, "της τρέμαν τα λουλούδια", χαρούμενη και ανυπόμονη να ξαναμπει στο κορμί της και να συναντήσει τον ήρωα. Ακριβώς αυτή η ανυπομονησία και η εγρήγορση αποδεικνύουν τον έρωτα της κόρης για τον Κρητικό. Χαρακτηριστικοί είναι οι στίχοι 17-18 αυτής της συναισθηματικής της κατάστασης. Επίσης τη χαρούμενη διάθεση της δείχνουν οι στίχοι 13-14 όπου παρουσιάζεται να τραγουδά την ανάσταση.

Ο Σολωμός, σύμφωνα με τη Χριστιανική αντίληψη, δεν ξεχνά ότι εκτός από τους φυσικούς νόμους τη ζωή των ανθρώπων κυβερνούν και άλλοι νόμοι πνευματικοί και ανώτεροι γι' αυτό και στον Κρητικό η αφήγηση στο δεύτερο απόσπασμα ανάγεται σε μεταφυσικό επίπεδο και παρουσιάζει τη φύση να αστράφτει από την παρουσία του πνεύματος.

B2.

Ο αφηγητής ύστερα από την παρέκβαση με τη πρόδρομη αφήγηση του αποσπάσματος 2 (για την μετάβασή του στον Παράδεισο), επανέρχεται στο σημείο της κύριας αφήγησης στο οποίο είχε σταματήσει, στα αστροπελέκια της καταιγίδας, για να σταθεί (στον ημιτελή πρώτο στίχο) στο τελευταίο από αυτά, του οποίου συνεχιζόταν ακόμη ο αντίλαλος(εβάστωνε).

Ξαφνικά όμως το σκηνικό άλλαξε ολότελα: η καταιγίδα κόπασε, η θάλασσα γέμισε ευωδιά, τα νερά της έγιναν γαλήνια και ξεθόλωσαν, η επιφάνειά της ηρέμησε τόσο, που σ' αυτήν καθρεφτίζονταν τα άστρα του ουρανού, που κι αυτός καθάρισε από τα σύννεφα κι ακόμα, επικρατούσε απόλυτη νηνεμία, ενώ το φεγγάρι καθρεφτιζόταν και αυτό στα ήρεμα νερά της θάλασσας (στους στ. 1-10 προβάλλεται η αντίθεση ανάμεσα στη φουρτουνιασμένη θάλασσα και στη γαλήνη και ακινησία της φύσης γενικά).

Αυτή η μετατροπή της σφοδρής ταραχής σε απόλυτη γαλήνη υποβάλλεται με τα ακόλουθα σχήματα λόγου:

Ο διασκελισμός μεταξύ των στίχων 2 και 3 (συνέχεια του νοήματος, εφόσον το υποκείμενο της κύριας πρότασης βρίσκεται στο στ. 2 και το ρήμα της στον επόμενο) υπογραμμίζει τη διάρκεια της μεταστροφής της θάλασσας από τρικυμισμένη σε εντελώς ήσυχη (= μοτίβο της σιγής). Αξιοσημείωτες οι παρομοιώσεις και οι μεταφορές που αφορούν τη θάλασσα (στ. 2-4) και η εικόνα του στ. 4, η οποία σε συνδυασμό με τη χιαστή διάταξη των φωνηέντων στο στίχο τονίζει την αντανάκλαση των άστρων στη θάλασσα. Με τη φράση "κρυφό μυστήριο" (στ. 5) δηλώνεται η επενέργεια κάποιας μυστικής (ανώτερης) δύναμης πάνω στη φύση, που αναγκάζεται να ησυχάσει. Η προσωποποίηση της φύσης (στ. 6 *Κάθε ομορφιά να στολιστεί και το θυμό ν' αφήσει*) και η μεταφορική εικόνα της γαλήνιας επιφάνειας της θάλασσας, στην οποία καθρεφτίζονταν τα άστρα· (στ. 8) υπογραμμίζουν την εξωτερική αλλαγή, η οποία με τη σειρά της προετοιμάζει και την εσωτερική (προετοιμασία από το μοτίβο της σιγής και της ακινησίας). Αυτή την απότομη αλλαγή ο αφηγητής την αποδίδει σε *Κάτι κρυφό μυστήριο* (σε κάποια απόκρυφη μυστηριώδη δύναμη), που *εστένευε* (ανάγκασε) τη φύση να εγκαταλείψει την αγριότητα και το θυμό και να *στολιστεί* με την *ομορφιά* της ηρεμίας. Εδώ πρόκειται για το λογοτεχνικό μοτίβο της σιγής του κόσμου πριν από ένα φοβερό συμβάν ή πριν από την «επιφάνεια» (την εμφάνιση μπροστά σε θνητούς) μιας θεϊκής μορφής· δηλαδή αυτή η σιγή μας προετοιμάζει για την εμφάνιση της φεγγαρωντούμενης: «Ο Σολωμός αναπτύσσει το αρχαίο και γνωστό σε αυτόν μοτίβο της σιγής του κόσμου πριν από τη θεία επιφάνεια, που στη συνέχεια βέβαια [...] επιδρά με τρόπο θαυματουργικό σε ολόκληρη τη φύση μεταμορφώνοντας και αγιάζοντας τα πάντα.» (Ηρ. Καλλέργης).

Γ1.

α) Ο ναυαγός κατά τη διάρκεια του αγώνα του μέσα στη φουρτουνιασμένη θάλασσα απευθύνεται με επίκληση στο αστροπελέκι, ώστε αυτό με τη στιγμιαία, έστω, λάμψη του να δώσει φως μέσα στο πηχτό σκοτάδι και να τον βοηθήσει έτσι να διακρίνει κάτι, να δει αν πλησιάζει στη στεριά. Έτσι, ο άνθρωπος παρουσιάζεται να μιλάει με τα στοιχεία της φύσης, καθώς το αστροπελέκι παρουσιάζεται προσωποποιημένο.

«Αστροπελέκι» είναι ο κεραυνός, ένα φυσικό φαινόμενο πέρα για πέρα καταστρεπτικό. Ωστόσο ο ναυαγός προσφωνεί το αστροπελέκι χαρακτηρίζοντάς το *καλό* (ένα επίθετο συχνό σε προσφωνήσεις ποιημάτων του Σολωμού), γνωώντας με τη λέξη την αστραπή με τη χρήσιμη γι' αυτόν λάμψη της: «*Αστροπελέκι μου καλό, για ξαναφέξε πάλι!*». Στη φράση παρατηρούμε το σχήμα του πλεονασμού (*ξαναφέξε πάλι*), με το οποίο εκφράζεται η έντονη επιθυμία του ναυαγού για φωτισμό του χώρου.

Το αίτημα του ναυαγού έγινε δεκτό και μάλιστα έπεσαν όχι ένα αλλά τρία απανωτά αστροπελέκια, ώστε αυτό να ικανοποιηθεί με το παραπάνω (ο ποιητής χρησιμοποιεί τον αριθμό τρία επηρεασμένος από τη λαϊκή παράδοση και ιδιαίτερα από τα δημοτικά τραγούδια, όπου ο αριθμός αυτός ασκεί μεγάλη γοητεία και είναι συμβολικός, σχεδόν μαγικός).

Το ότι τα αστροπελέκια έπεσαν *Πολύ κοντά στην κορασιά* δεν υποδηλώνει βέβαια τον κίνδυνο που αυτή διέτρεξε, αλλά αυτό ήταν υποβοηθητικό για τη σωτηρία της, αφού με το φως τους θα μπορούσε να τη διακρίνει καλύτερα ο ναυαγός, για να την πλησιάσει και να τη σώσει πιο εύκολα. Η σκηνή κλείνει μια ακουστική εικόνα που προσδίδει ακόμη περισσότερη αγριότητα στην ατμόσφαιρα: οι δυνατές βροντές, που ακολουθούν τις αστραπές, κάνουν να ακούγεται

από παντού, από το πέλαγος, τον ουρανό, τις ακτές και τα βουνά, ένας έντονος, πολύ ηχηρός αντίλαλος.

β) Η αγνή μορφή της αγαπημένης του αφηγητή –ήρωα παρουσιάζεται στο απόσπασμα να ψάλλει αναστάσιμους ύμνους ψάχνοντας για τον αγαπημένο της στην Πόρτα του Παραδείσου ως φανταστική μορφή του υπερ πέραν. Ως προς τη διάθεσή της, λοιπόν, ήταν χαρούμενη (τραγουδούσε, έψαλλε ύμνους αναστάσιμους *χαροποιά*, εκφράζοντας δηλαδή τη χαρά της). Έδειχνε ανυπομονησία για την ενσάρκωσή της (είναι πάγια αντίληψη στη χριστιανική θρησκεία η εν σαρκή ανάσταση των νεκρών στη Δευτέρα Παρουσία, δηλαδή η επανεγκατάστασή τους στο σώμα το οποίο είχαν εγκαταλείψει κατά το θάνατο τους). Έδειχνε ανυπόμονη και για κάτι άλλο: κινούνταν γρήγορα και κοίταζε εδώ κι εκεί ψάχνοντας να βρει κάποιον (με αυτή την απάντηση προφανώς ικανοποιείται ο αγαπημένος, αφού είναι προφανές ότι η κόρη έψαχνε γι' αυτόν).

Δ1. Ο Κρητικός του Διονυσίου Σολωμού και ο Όρκος του Γεράσιμου Μαρκορά παρουσιάζουν αρκετές ομοιότητες ως προς το περιεχόμενό τους:

- ☞ και οι δύο ως Κρητικοί διαπνέονται από την ίδια αγάπη για την απελευθέρωση της πατρίδας τους από τον τουρκικό ζυγό σε διαφορετική χρονική περίοδο (1821-24/1866-69). Ο μεν Κρητικός είναι πρόσφυγας ενώ ο Μάνθος ήρωας της κρητικής επανάστασης που σκοτώθηκε στο ολοκαύτωμα του Αρκαδίου.
- ☞ Κοινές είναι οι μνήμες και οι αναφορές στους αγώνες και στους συντρόφους που έπεσαν πολεμώντας στην Κρήτη. «Μα τους συντρόφους πόπεσαν στην Κρήτη πολεμώντας – ο καλός Ηγούμενος , οι Κρητικοί μας όλοι..... και πόσα έβασαν αίματα κάθε βουνό της Κρήτης.
- ☞ Και οι δύο αναζητούν την αγαπημένη τους , (ο Κρητικός τη νεκρή αγαπημένη , ενώ ο Μάνθος την ετοιμοθάνατη) εναγωνίως μεταβαίνοντας ο ένας σ' ένα μεταφυσικό επίπεδο (Κρητικός) και ο άλλος αναζητώντας την σ' Ανατολή και Δύση. Έτσι δείχνουν την αγάπη τους-έρωτα για μια ιδεατή όμορφη, γυναικεία υπόσταση. Στίχος 7 , απόσπασμα 2 «μην είδετε την ομορφιά»-«αγάπη μου γλυκιά»
- ☞ Και οι δύο είναι θλιμμένοι εξαιτίας της απώλειας της αγαπημένης τους και ανυπομονούν να επανασυνδεθούν έστω και μετά θάνατον. «μα την ψυχή που με' καψε τον κόσμο απαρατώντας-θλιμμένος χάρω εκάθησα στη μοναξιά τη θεία»
- ☞ Αποστροφή και στα δυο ποιήματα, «Πιστέψτε με», «Λάλησε Σάλπιγγα!» «Ακου Ευδοκιά»
- ☞ Βρίσκονται και οι δύο σ' ένα φυσικό σκηνικό που λειτουργεί θετικά στην ψυχοσύνθεσή τους. (ουράνιο περιγιάλι-κοιλιάδα, λουλούδια κ.α)
- ☞ Είναι έντονο το θρησκευτικό υπόβαθρο και στα δυο ποιήματα και ιδιαίτερα η αντίληψη για την επανασύνδεση των ανθρώπων κατά τη Δευτέρα παρουσία. Οι ψυχές των νεκρών παρουσιάζονται προσωποποιημένες με ιδιότητες των ζωντανών(κινούνται , μιλούν). «Ψηλά την είδαμε πρώι-στη γλωρασιά θα κάθωνται»

(Βεβαίως θα μπορούσε να επισημανθεί πως το περιεχόμενο ενισχύουν η έντονη εικονοπλασία και στα δύο αποσπάσματα, τα θέματα της επανησιακής σχολής, το δημοτικό τραγούδι, η δημοτική γλώσσα.)

Οι διαφορές που μπορούν να εντοπιστούν είναι οι ακόλουθες:

- ☞ Ο Κρητικός είναι ζωντανός και περιμένει να ενωθεί με την αγαπημένη του κατά την Εσχατη Κρίση, ενώ στον Όρκο ο πρωταγωνιστής είναι νεκρός και περιμένει να ενωθεί με την ετοιμοθάνατη αγαπημένη του.
- ☞ Στον Κρητικό δεν κατονομάζεται η κόρη «κορασιά», ενώ στο παράλληλο την αποκαλεί «Ευδοκιά»

- ☞ Στον Κρητικό δεν υπάρχει διάλογος με την αγαπημένη, ενώ στον Ορκο απευθύνεται σ' αυτήν «Ω! πάμε αγάπη μου γλυκειά»
- ☞ Στον Κρητικό υπάρχει διάλογος με τους νεκρούς, ενώ στον Ορκο υπάρχει μονόλογος.

Οι απαντήσεις είναι ενδεικτικές και σε καμία περίπτωση μοναδικές

Επιμέλεια απαντήσεων:

Σκυριανού Μαίρη

Μπέκου Νατάσα

Φιλόλογοι

Φροντιστήριο Μ.Ε «ΕΠΙΛΟΓΗ» - Καλαμάτα

<http://www.epil.gr>